

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

GƏR AĞACININ NAĞILI

(hekayə)

On beş ilə yaxın idi ki, məktəbə bu kəsə yolla getməyə vərmiş eləmişdi. Adətən, dərsləri birinci saat olurdu. Asfalt yolda maşınlar bol olurdu, sürücülərin əksəriyyəti də onu tanıyırdılar, - "Şakir müəllim, gəlin öyləşin maşına, sizi aparım" - deyirdilər. Ancaq o, səhər ertə kəsə, dərə-təpə yoluyla getməyi, təmiz havada yeriməyi sevirdi. Həm bu gün tədris edəcəyi dərsləri dilinin altında düşünür, oxuduğu kitablardan topladıqları ilə fikrini cəmləyir, həm də hər gün dünyaya yeni göz açan, günbəgün boy atan gül-çiçəyi, böcəkləri seyr etməkdən xüsusi zövq alırdı.

Yolunun üstündə tək bir kölgəlik vardı - "İldırımın gəri" deyilən tənha tut ağacı. Bir Allah bilirdi bu ağacın neçə yaşının olduğunu. Kəndin ən yaşlı adamı da deyirdi ki, gözünü açandan bu gəri elə bu şəkildə görüb. "İldırımın gəri" adı da mübahisəliyədi. Onun ulu babasının da adı İldırım olub - atası deyirdi ki, bu ağacı nənəmin atası əkib. Amma bəziləri də deyirdi ki, ağacı ildırım vurduğu üçün belə adlanıb. Əsl həqiqətdə isə yaşı bəlli olmayan bu ağac elə ildırımın qanadlarına bənzəyirdi. Tərəş tut ağacından fərqli olaraq bu gərin hündürlüyü yalan olmasın, 55-60 metrə çatardı. Uzun və qocalıb əldən düşmüş, adda-budda kosasaqqal adam kimi yoğun budaqlarını götürməkdən yorulmuş, qəddi öyilmiş gövdəsinin içi yarıyacaq böyük bir oyuc idi. Dibindəki yarıqdan içəri sərbəst girə bilərdin. Üzüyuxarı oyuğa baxanda oyuğun ucu-bucağı görünürdü. Oyuğun divarları his-qor bağlamışdı.

Yanmış, çürümüş oduncağını saxlayan, tək cə sağlam olan qalın qabığı idi. Görünür, ya doğrudan da ağacı nə vaxtsa ildırım vurmuş, ya da oyuğun içində ocaq qalamışdılar. Amma bu gər Şakir müəllimə daha çox baba yadigarı kimi doğma gəlirdi. Dərslərinə vaxt qalardısı, bu ağaca söykənib onun keçəl çətirinə baxmağı, qocalıb qırış-qırış olmuş gövdəsinə dəqiqələrlə sığallamağı sevirdi. Ağacın başına açılmayan oyun qalmamışdı - üstündə adlar oyulmuş, əcaib-qərib şəkillər, heyvan bağlamaq üçün çivlər, mismarlar çalınmışdı.

Vaxtilə o da yaralamışdı bu ağacı - nə illah elə sən də, o vaxt qoyduğu oyma işarəni - "Ş+G=S" - o vaxt sirrini sevdiyinə açmağa utandıqı, "ağaca dedi-yi" gizli etirafını tapa bilməmişdi - ağacın qabığı bu xatirələri öz dərdinin içində çoxdan əritmişdi. Dərd, özündən zəif dərdi udur, deyiblər. Kim bilir, neçə dərdli adamın şikayətinin, neçə sevginin, neçə cinayətin, neçə fəlakətlərin şahidi olmuşdu bu ağac...

Hamısını da öz içinə yığmış, dərdini deməyə simsar tapmamış, dərd içində sozalıb qocalmışdı. Baharın oğlan çağında budaqların təpəsində o qəddər tumurcuq olardı ki, deyərdin bu il bunların hamısı yarpaqlasa, bu qədər yükü götürməyə ağacın gücü çatmayacaq. Xırda "çiçəkləri" də olurdu, amma bar vermirdi - "erkəkdir" deyirdilər.

Deyərlənə görə bu ağacın bir tayı da cığırın digər tərəfindəymiş. Amma burda xırda tərədən başqa bir iz qalmamışdı. Bəlkə bir-birinin dibinə kölgə

salsa, çətirlərini bir-birinə keçirib şad-xürrəm yaşasaydılar, bu gər yəqin üç əsr də yaşayardı. Görəsən, niyə ölüb o biri tayı..? Hansı nadürüstə kəsib yoxsa, ya özü qocalıb? Kim bilir... Kənddə bu yaşda adam da yoxdur ki, bu ağacların başına gələnləri öyrənsin. Gər, kəndin ən hündür təpəsindəydi, burdan bütün kənd, kövşən əl içi kimi görünərdi. Birinin heyvanı evə gəlməyəndə bu gərin başına çıxar və burdan kövşənə boylanardı - qaraltıdan heyvanın harda olduğunu öyrənib gedib gətirərdi. Hər adamın cürəti çatmazdı bu ağaca dırmanmağa, amma uşaqkən özü o qədər çıxmışdı ki...

Yaxın günlərdə şagirdlərinə "Təmsillər"i keçəndə demişdi ki, - "Hər yanından ötdüyünüz gülün, çiçəyin, ağacın, həşəratın, daşın-qayanın yanından elə-belə ötməyin - bir ayaq saxlayın, onların sizə pıçıldadıqlarını dinləməyə çalışın. Hər bir canlı və cansız yaradılan öz dilində danışır. Onların dilini bilməməyimiz, o demək deyil ki, onların dili yoxdur. Bizi yaradan, eyni sevgi və həvəslə onları da yaradıb. Bir "bağçada" bu qədər al-əlvan canlı-cansızla tanıdığımız gözəl təbiət, yaradanın bizimlə danışan dilidir. Əgər Allahla danışmaq, onunla görüşmək istəyirsinizsə, çaylağın ən gözəl daşını əlinizə götürün, gözlərinizi ona diqqətlə zilləyin, onu qulağınıza daha diqqətlə tutun. Bax, onda pıçıldatları eşidəcəksiniz. Onların, - "Ey insan, sənə qulluq etməkdən, sənənin yaradıldığımızdan çox xoşbəxtik" - deyəcəklərini aydınca eşidəcəksiniz". Şagirdlərinin bir neçəsi gülmüşdü, anlamamışdılar onu. Ancaq bütün dərslərdən yayınmağa meyilli şagirdlər onun dərslərini heç vaxt buraxmazdılar. Özlərinə mərhəm biri bilərdilər onu. O, bilirdi ki, bu yaşda onların sevib-sevilən vaxtlarıdır. "Leyli və Məcnun"u iki "Leyli-Məcnun" boyda şişirdər, ülvi sevgini öz içindən keçirər, bişirər, sonra da doğma balaları qədər sevdiyi şagirdlərinə ötürərdi. Onun nuru və böyük inamla təbliğ etdiyi sevgi, ədəbiyyatdan da üstün idi - bu mövzulara tamarzı olan cavanlar üçün hava-su kimi lazımlı idi.

Otağa girəndə şagirdlərin basabas salıb öz yerlərini almasını gözləmək adət idi. "Salam, uşaqlar" - deyib onların çöhrəsini izlərdi. Uşaqların, - "Salam, müəllim" - cavabı neçə illərdir ki, içindən ildırım kimi keçirdi - gər ağacını içindən yeyən ildırım kimi. Bir dəfə şagirdlərdən birinin yanında - partada oturmuşdu. Lap 30-35 il qabaqki şagird olduğu vaxtları qərubsəmiş, uşaqlarla çox yaxın olmuşdu. Şagirdlərdən biri soruşmuşdu, - "Müəllim, ən bö-

yük arzunuz nədir?" O isə, - "Mən qocalacağam, təqaüdə çıxacağam. Sizlərdən biriniz bu doğma məktəbimizin direktoru, biriniz də bu sinifdə dərs deyən ədəbiyyat müəllimi olacaqsınız. Mən isə çənəm yerə dəysə də, belim bükülüb ikiqat olsam da məktəbimizin gözətçisi işləyəcəyəm. Hər dəfə sizi öz şagirdlərinizlə sevgi paylaşan görəndə cavanlaşacağam, sevinəcəyəm. Bundan böyük xoşbəxtlik olarmı? Əgər məni sevindirmək istəyən varsa, gələcəkdə məni öz məktəbimizin gözətçisi götürməyi unutmasın" - demişdi və özü də qəhərlənmişdi. Uşaqların da bir neçəsinin gözü yaşarmışdı. Hər dəfə çöhrələrdəki bitib-tükənməyən həvəsi, enerjini gördükcə işinə daha məsuliyyətlə girişər, yorulmaq bilməzdi.

Programını açdı. Bugünkü dərsi "Nağıllar" idi. Bayaq gəri sıgallayan əlinin içini qoxladı, - "Bu gün sizə bir nağıl danışacağam. Həm də hamınızın yaxından tanıdığı biri haqqında". Bir ayağı hələ nağıllardan qopmamış, o biri ayağı gəncliyin kəndində olan uşaqların çiçəyi çırtladı elə bil. Kitab-dəftərlərini qatlayıb əllərini çənələrinə dirsəkləndilər, bu saat müdriklik bulağından axacaq suyun səsinə dinləməyə qulaq kəsildilər. Şakir müəllim bayaqdan yolboyu içində çək-çevir etdiyi "nağıl"a girmək üçün bir qapı axtarırdı. Boğazını arıtlayıb gözləyənələrini intizarda qoymadı:

-Günlərin bir günü sizin kimi cavan bir oğlan bizim "Yastı təpə"nin ortasında iki qoşa tut ağacı əkdə. Ağaclar elə sürətlə böyüdülər ki, sanki bir-birinin bəhsinə girmişdilər. Düzün ortasında tək kölgəlik olduğundan əkin-biçindən yorğun düşənlər bu ağacların dibində oturub azuqələrini yeyər, dincini alardılar. Bu qoşa ağacın səmərəsinə düzün ortasında iri bir cığır açıldı. Bu cığır iki ağacın ortasından keçirdi. Hər dəfə əkin-biçinə, məktəbə gedən insanları gördükcə, bu ağacların qol-budağı, çətiri də sevincdən böyüyürdü.

Onlara nə su verən vardı, nə də dibini belləyən - elə bir-birinə olan sevgidən günbəgün pöyrələyir, böyüyürdülər. Artıq çətirləri bir-birinə qovuşmuş, bir-birinə dayaq olmuşdular. Onlara söykənib xəlvəti sevgilərini bir-birinə açan utancaq aşıqların danışdıqlarına şahid, yorulmadan balalarına yem daşıyan quşlara ev olmuşdular. Bir-birindən ayrılan sevgililəri, dalaşan insanları gördükcə kövrəlirdilər, baş-başa verib ağlayırdılar.

Bu ağaclar kəndin hər bir kəsinin dərini, sevincini bilir və bölüşürdülər. Gövdələrini bıçaqla

oyub sözlər yazan sevgililərdən inciməzdilər, onlar qovuşduqca, yaraları da qovuşar, yeni oymalar üçün öz sinəsini "uf" demədən açardılar. Bu ağacları əkən oğlan da öz sevgilisində dərdini bu ağacların kölgəsində açmışdı. Bura, onların ən çox sevdikləri görüş yerləri idi. Qocalıb əldən düşənədək əllərində əsa bu ağacın altına gələr, ilk görüşlərindən ta, bu yana xoş günlərini xatırlayıb ağacları da sevindirərdilər. Günlərin bir günü kişinin arvadı dünyadan köçdü. Öz qarisini elə yolun bir tayındakı ağacın kölgəsində dəfn elədi.

Qoca təklənmişdi. O, indi qəm-qüسسə içində tək-tənha bu ağacların kölgəsində oturub çəliyinə söykənər, bütün günü gözünü ömür-gün yoldaşının məzarına zilləyib gəlib-gedən cavanlara baxıb keçən xoş günlərinə köksünü ötürərmiş. Ağaclar qocanın xiffətini özlərinə dərd etmişdilər. Əvvəlki xoşbəxt günlərinin üstünə elə bil od ələnmişdi. Çox keçmədi ki, qoca da öldü. Onu da yoldaşının yanında dəfn elədilər. Artıq ağacların budaqları seyrəlir, çətirləri böyümürdü. Məzarları öz kölgəsində qoruyan ağacın gözünün yaşı durmurdu - yedi-yi-içdiyi gözündən gəlirmiş. Xeyli keçmiş bu ağac qurudu və külək onu yolun bu biri tərəfindəki ağacın üstünə aşdı. Yolu bağladığı üçün insanlar qurumuş ağacı mişarlayıb evlərinə daşdılar. Tənha ağac bu itkidən kökünəcən sarsılmışdı. İndi düzün ortasında tək-tənha qalmaqdan sıxılırdı. Ölmək istəyirdi, amma ölə bilmirdi. Çünki, yoldaşı can verəndə tapşırmışdı ki, məzarlardan göz-qulaq olsun. O da məzarlara tərəf əyilib olan-qalan çətirini məzarların üstünə sərir. Amma o biri yandan öz dərdi öz içini günbəgün yeyirdi.

Bir gün ıldırım çaxdı və onun başdan vurub ayağından çıxdı. İçindəki tənhalığı, sevgini, ölüb torpağa qarışmaq arzusunu bədənində keyitdi. Bir il yarpaqlamadı. Onu kəsmək istəyəndə gördülər ki, gövdəsi hələ yaşıdır - qıymadılar. İkinci il özünə gəldi - təzədən qol-qanad açdı. Qocalsa da, bütün gücünü toplayıb əyilmiş qəddini azca dikəltdi, məzarları kölgəsinə aldı. Qol-budaqları öz-özünə tökülürdü, amma həvəsi bircə an da olsun oləzimir. Yaşamaq, yaşamaq, ancaq yaşamaq istəyirdi.

Köklərilə yerə elə yapışmışdı ki, onu heç bir külək aşırı bilməzdi. Ancaq yemək-içməkdən kəsilməmişdi. Nə yanından ötən insanlar, nə də budaqlarında, oyuqlarında yuva quran quşların, qabığınyaralayan ağacdələnin vecinə deyildi onun halı.

Daha onun ətrafında oynayan uşaqlara, dibində pıçıldıran sevgililərin sevincinə də qoşula bilmirdi. Ölmək istəyirdi, çürüyüb torpağa qarışmış sevilisinə qovuşmaq istəyirdi, amma məzarları da qoymaq istəmirdi. Neçə ki canında can vardı, sevgilisinin vəsiyyətinə sadıq qalmağı qərar vermişdi. Həmin ağac indi də yorulmadan, heç kimdən heç nə ummadan o qoşa məzarlara kölgə salmaq üçün dimdik ayaqüstə durmağa çalışır, ölümlə mücadilə aparır. O ağac hamınızın tanıdığı "İldırımın gəri"dir...

Sınıfdə milçək uçsaydı, səsi eşidilərdi. Tənəffüs zənginin səsi nağılı yarımçıq qoydu. Şagirdlər zəngin səsinə də eşitməz olmuşdular...

* * *

İlk bahar qədəmlərini torpağın üstünə təzəcə qoyurdu. İllə xır çərşənbənin sevinci təzəcə çıxmışdı. Herağış gül-çiçəklər yerin altından təzə-təzə boylanırdılar. Həmin cığırla dərəcə gedirdi. Birdən ayıldı ki, yolunun üstündə nəşə çatışmır. Başını qaldırdı. Gər ağacı yerə sərilmiş, qol-budağı ətrafla bir olmuşdu. Kötüyün bir hissəsini artıq daşımışdılar. Özünə təzə dərd düzəltmişdi, fikir içində sinif otağına girəndə şagirdlərindən heç kimi görmədi. Müəllimlər otağına keçdi, - "Mənim sinifimin uşaqlarını görənlər olmayıb ki? Yəni dərəcədən qaçarlar...?" - özü də bu işə məəttəl qalmışdı. Zəng "çölə" vurulanadək sinifdə oturub gözlədi - gələn olmadı. Müəllimlər otağında biologiya müəllimi əlini onun çiyinə qoyub, - "Sən bu uşaqları necə tilsimləmişsən, dünən axşamdan indiyədək həyətlərindəki bütün tut ağaclarını mənə calatdırırlar. Ta nəfəsimi kəsiblər. Hamısı yıxılmış "İldırımın gəri"ndən bir ovuc calaq çiliyi götürüb düşüblər üstümə, elə hey yalvarırlar ki, - "Müəllim, mənim də tutumu cala"... - deyəndə Şakir müəlliminü üzünə sevincdən səyridi, dərindən köks ötürüb, - "Demək ki, dediklərimiz hədə getmirmiş, yaşamağa, hələ də işləməyə dəyərmiş" - deyib otaqdan çıxdı.

İndi Şakir müəllim çox xoşbəxt idi. Hər dəfə dərəcə daha qürurla, əvvəlkindən daha həvəslə və inamla gedirdi. Onun cığırı iri bir tut bağının arasından keçirdi. Boy-boya verib hər gün böyüyən bu tut ağaclarının hamısı "İldırımın gəri"nin dopdoğmaca övladlarıydı - onun çiliyini yaşadan yadigarları...